

CONSIDERENTE PRIVIND EVOLUȚIA COMERȚULUI EXTERIOR ANTE ȘI POST CRIZE INTERNAȚIONALE

Elena BĂNICĂ, PhD, Institutul Național de Cercetări Economice,
Academia Română, București, România

<https://orcid.org/0000-0002-5349-1486>, elenabanica77@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.cecg.I.2022.16.4>

Summary

The reduction in global trade in 2020 was smaller than during the global financial crisis of 2008-2009, but the impact of COVID-19 was marked by the heterogeneity of certain goods and trading partners. Globally, trade in services has declined more and the recovery after the lock-down has been slower than in the case of trade in goods. The structure of foreign trade by category of goods has changed in the context of significant disruptions in the international transport sector. Although it is currently unknown which changes will have long-term and short-term effects, the unprecedented heterogeneity of the effects of the pandemic on trade suggests an acute need for adaptation which means the identification of development opportunities but also a high degree of uncertainty accompanied by significant adjustment costs.

Based on the latest available statistical information on the foreign trade of Romania on goods and partners and analyzing the economic context developed under the conditions induced by the two important crisis in the last 15 years, the 2008-2009 crisis and COVID-19 pandemic, this section is dedicated to the international trade transactions at global, regional / European and national level.

It is necessary to identify directions for action and strategies to reduce risks at both company and government level.

Keywords: Foreign trade, global crisis, COVID 19 pandemic

JEL: F14, O11, O24

UDC: 331.5

Introducere. Impactul pandemiei de COVID-19 asupra comerțului global a variat în funcție de bunuri, servicii și parteneri comerciali specifici. Eterogenitatea modificărilor fluxurilor comerciale între produse, surse și destinații semnifică incertitudine ridicată și costuri de ajustare și a necesitat stimulente suplimentare pentru adoptarea de noi strategii de atenuare a riscurilor sau ajustarea celor existente - (Arriola C, 2021). Perturbarea economică și socială a expus și a exacerbat fragilitatea economică existentă, a evidențiat recuperarea nesustenabilă după criza financiară din 2008-2009, cu efecte importante în special în economiile emergente, unde rata sărăciei a crescut și inegalitatea s-a agravat (Banca Mondială, 2022). De aceea, o evaluare adecvată a impactului economic al crizei COVID-19 nu este doar de dorit, ci și provocatoare, dacă scopul este de a atenua incertitudinea (Baker SR, 2020). Criza COVID-19 a avut originea în măsurile de politică adoptate pentru combaterea crizei de sănătate (Barbero J, 2021). Prăbușirea comerțului mondial a fost determinată de măsurile de închidere/restricționare a numeroase activități și, de aici, o serie de

restricții obligatorii și voluntare impuse tranzacțiilor comerciale. Nici comerțul online nu a putut atenua semnificativ reducerea tranzacțiilor cu bunuri deoarece, în esență, acestea sunt dependente de deplasarea fizică în spații geografice largi.

Dinamica comerțului cu bunuri a fost asimetrică pe țări și categorii de bunuri, la fel și perioada de recuperare, puternic dependentă de natura bunurilor și utilitatea acestora față de nevoile comune și specifice pe perioada pandemiei. Dincolo de aprecierea globală, potrivit căreia, comerțul internațional și-a revenit mai repede după criza pandemică (UNCTAD, 2021), analizele specificităților naționale ne indică o paletă largă de modalități de reacție la limitările impuse de protecția sanitară. De exemplu, analiza efectuată pentru Elveția (Büchel K, 2020) a relevat că în perioada de lock-down din anul 2020, când activitatea economică a fost oprită, valoarea comerțului a scăzut cu 11% față de aceeași perioadă a anului 2019, acest șoc fiind mai puternic decât cel din 2009. Pe de altă parte, scăderea exporturilor elvețiene a fost legată de numărul de cazuri de îmbolnăviri COVID-19 în țările partenere importatoare, iar importurile elvețiene sunt legate de gradul de restricție al măsurilor guvernamentale din țara exportatoare. Nu în ultimul rând, la nivelul mărfurilor comercializate, doar produsele farmaceutice și chimice nu au fost afectate negativ de șocul comercial, întrucât pandemia a condus la creșterea cererii și ofertei de astfel de bunuri la nivel mondial (Liu X, 2021). În cazul Spaniei (De Lucio J, 2020), analizele au relevat că pentru perioada ianuarie-iulie 2020, severitatea măsurilor în țările de destinație a afectat direct tranzacțiile externe și a redus exporturile spaniole, în timp ce importurile de mărfuri nu au înregistrat o scădere atât de bruscă. De asemenea, analizele au arătat o scădere mai accentuată a comerțului cu servicii, datorită importanței turismului în economia spaniolă. Alte studii au furnizat dovezi suplimentare bazate pe analiza datelor de comerț ale statelor membre UE din iunie 2015 până în mai 2020 (Kejzar KZ, 2020). Pe măsură ce pandemia s-a extins și măsurile de protecție au devenit mai stricte, cererea de pe piața europeană a scăzut constant, în același timp cu reducerea utilizării forței de muncă și încetarea producției industriale (Espitia A, 2021). COVID-19 a avut un impact negativ asupra creșterii comerțului pentru toate statele membre ale UE, precum și pentru partenerii lor comerciali.

Studiile au arătat că pandemia COVID-19 a afectat creșterea comerțului prin reducerea ponderii țărilor în lanțurile valorice globale în primele șase luni ale anului 2020 (Hayakawa K, 2021). Participarea țărilor în lanțurile valorice globale depinde de nivelul veniturilor lor prin prisma obiectivelor specifice: economiile cu venituri mari se concentrează pe obținerea creșterii și asigurarea durabilității, în timp ce țările cu venituri mici și medii caută să atragă investiții străine directe pentru creșterea gradul de modernizare economică (Banca Mondială, 2017). Studiile au arătat că țările cu venituri mici au o pondere redusă de locuri de muncă care implică activități ce pot fi realizate de acasă, făcându-le mai sensibile la blocajele care afectează producția de bunuri și unele servicii. În consecință, efectul COVID-19 asupra economiei poate fi mai pronunțat pentru țările cu mai puține resurse de asistență medicală, care se confruntă cu riscul de incapacitate de a accesa produse de îngrijire a sănătății (McMahon DE, 2020).

Prin urmare, la nivel macroeconomic, pandemia a perturbat grav comerțul internațional. Indiferent de sector, companiile au fost nevoite să se adapteze, prin

implementarea de noi procese și oferirea de noi produse sau servicii corespunzătoare schimbărilor comportamentului de consum. Accentuarea dezvoltării comerțului electronic a fost un rezultat al pandemiei, alternativa tranzacțiilor online devenind factorul cheie în satisfacerea cerințelor clienților și chiar în atragerea unora noi (FedEx, 2021). Comerțul electronic a devenit astfel o alternativă atractivă chiar și pentru cei mai neexperimentați dintre cumpărătorii online. Totodată, valoarea mărfurilor comercializate electronic a fost direct proporțională cu incidența și severitatea efectelor pandemiei COVID-19, respectiv, cu cât numărul de îmbolnăviri a fost mai ridicat, cu atât a fost mai mare probabilitatea ca populația să opteze pentru comerțul electronic (Sturza M., 2021).

Considerații privind comerțul internațional în timpul crizelor

Pandemia COVID-19 și măsurile politice asociate au avut consecințe economice puternice în anul 2020. Scăderea estimată cu 8,5% a volumului comerțului internațional cu bunuri și servicii în 2020 a marcat una dintre cele mai mari reduceri ale comerțului internațional de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, după cea din 2008-2009 (OCDE 2022). De aceea, efectele economice ale crizei financiare globale din 2009 și cele ale pandemiei de COVID-19 asupra comerțului internațional sunt tot mai des comparate, chiar dacă originile crizelor, măsurile politice și mecanismele de ajustare economică au fost diferite. Motivația acestor comparații derivă din cel puțin următoarele argumente:

- Caracterul de contagiune al efectelor crizei asupra unor spații geografice largi, cu efecte mai mari asupra țărilor mai slab dezvoltate, în mai mare măsură dependente de comerțul internațional.
- Recuperarea fragilă post-criza financiară asociată cu gradul de deschidere la export au crescut vulnerabilitatea țărilor mai slab dezvoltate la un nou șoc, ce a afectat mare parte din mediul de afaceri.
- Ambele crize au evidențiat că efectele pe termen mediu și lung sunt mult mai importante asupra mediului de afaceri, forțând la adaptare, la inovare organizațională.
- Reziliența economică și robustețea economiilor post-criză este tot mai mult dependentă de refacerea sustenabilă, asociată la ultima criza cu accelerarea transformării digitale.
- Comerțul cu bunuri, prin esența sa, presupune mobilitate spațială și, de aici, nevoia de conectivitate liberă și permanentă între piețele naționale.

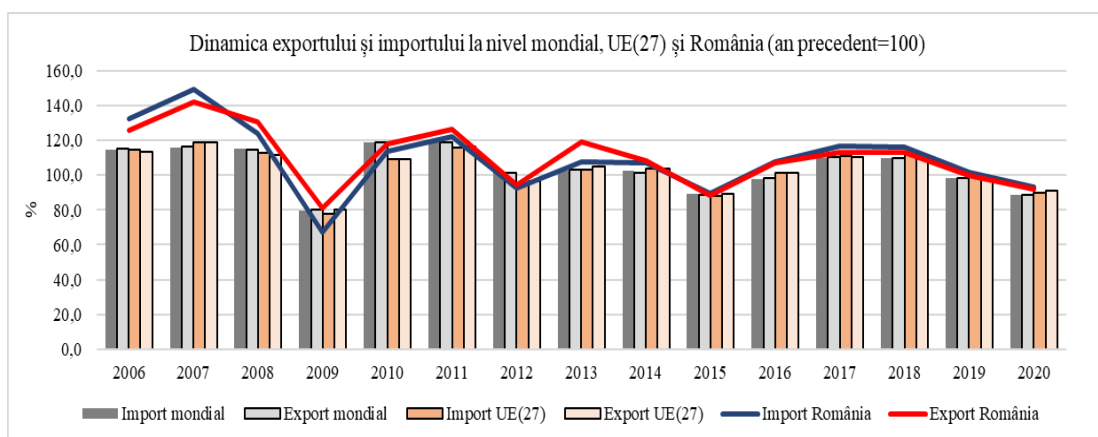
Criza din 2009 a avut originea în sectorul financiar și s-a caracterizat printr-o scădere bruscă a tranzacțiilor comerciale în mai multe țări și la nivelul mai multor bunuri, asociată cu reducerea încrederii firmelor în piețele internaționale (Baldwin, R., 2020); în același timp a avut loc o reducere drastică a finanțării comerțului (OCDE, 2010). Pandemia COVID-19 a avut origini în afara sistemului economic și a forțat guvernele din întreaga lume să implementeze măsuri semnificative pentru a izola virusul și a oferi sprijin companiilor, cu o influență puternică și pe termen lung asupra modelului comportamental al firmelor și a relațiilor inter-umane. Acești factori au dus la efecte puternice și eterogene asupra cererii, ofertei, piețelor interne și comerțului internațional.

Schimbările din 2020 ale cererii și ofertei globale de bunuri și servicii au creat presiuni semnificative asupra comerțului internațional. Costurile induse de închiderea

temporară a frontierelor, reducerea oportunităților de călătorie pentru pasageri și întreruperile din activitatea de transport au avut, de asemenea, un impact negativ asupra tranzacțiilor comerciale internaționale. În unele cazuri, au scos la iveală vulnerabilități precum oferta de resurse materiale, piese și componente, dar și existența unor stocuri neașteptat de mari de produse/bunuri, pe măsură ce cererea pentru acestea a scăzut și/sau tranzacțiile ca atare/deplasarea bunurilor au fost restricționate.

Impactul crizei COVID-19 asupra comerțului exterior a fost mai brusc, dar mai puțin sever decât cel al crizei economice și financiare din 2009, în primul rând ca urmare a perioadei limitate de lock-down și a naturii cauzei declanșatoare, respectiv non-economică. La nivel global, criza economică din 2009 a dus la o reducere cu circa 20% a volumului tranzacțiilor comerciale (20,1% pentru export și, respectiv, 19,8% pentru importurile de bunuri și servicii), în timp ce pandemia de COVID-19 a afectat comerțul internațional cu aproximativ 11% (11,0% la export și 11,2% la importurile de bunuri și servicii) (UNCTAD, 2022). La nivelul UE se observă aceeași evoluție negativă, respectiv o reducere în perioada 2008-2009 de circa 21% (21,9% la exporturi și 19,9% la importuri) în timp ce în 2020 scăderea este mai mică de 10% față de 2019 (10,3% exporturi și 9,1% la importurile de bunuri și servicii) (UNCTAD, 2022).

România a fost mai afectată din perspectiva exporturilor în perioada crizei economice 2008-2009 (-32,7% în 2009 față de 2008) decât din cea a importurilor (care au scăzut cu 19,2%), fapt ce indică un caracter ciclic al cererii de produse românești pe piețele externe în funcție de natura bunurilor și sustenabilitatea tranzacțiilor bilaterale. În timpul crizei pandemice, România a fost mult mai puțin afectată decât media UE, exporturile de bunuri și servicii reducându-se cu 6,5%, iar importurile cu 8% în 2020 față de 2019 (*Grafic 1*).

Figura 1. Decalaje de comportament ca reacție la crize. Dinamica comerțului exterior cu bunuri și servicii la nivel internațional, UE(27) și România (an precedent=100)

Notă: UE în structura din anul 2020

Sursa: Baza de date UNCTAD

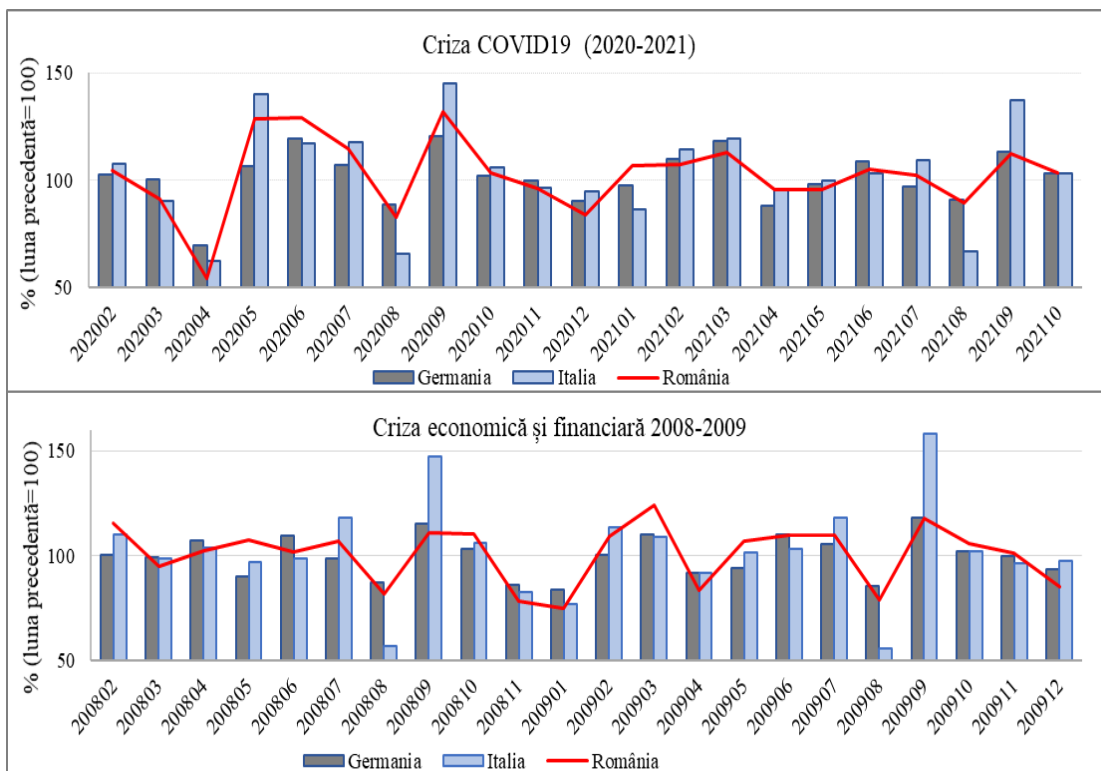
Scăderea creșterii economice la nivel mondial din anul 2008, sub impactul crizei financiare, a avut efecte puternice în evoluția comerțului internațional, atât în sfera bunurilor, cât și în cea a serviciilor. Anul 2009 a înregistrat o contracție puternică a schimburilor pe plan mondial pe fondul restrângerii condițiilor de creditare care a condus la reducerea resurselor necesare finanțării comerțului, creșterea incertitudinii pe piețele internaționale, aspecte care au determinat reorientarea activității întreprinderilor către piețele interne.

Reducerea volumului comerțului internațional în anul 2020 a avut loc în contextul unei tendințe de reducere a tranzacțiilor comerciale începând cu anul 2019 (exporturile și importurile de bunuri și servicii la nivel mondial au scăzut cu circa 1,6% în 2019 față de 2018). Factorii probabili din spatele acestei încetiniri au inclus incertitudinea și tensiunile din domeniul politicii comerciale (OMC, 2020) precum și reducerea expansiunii lanțurilor internaționale de aprovizionare (Arriola, C., 2020).

Regulile de distanțare socială din perioada pandemiei de COVID-19 au influențat foarte mult furnizarea de servicii, care se bazează mai degrabă pe contactul uman decât pe comerțul cu bunuri. La nivelul UE, închiderea frontierelor și încetarea parțială a producției de bunuri au condus la o reducere în principal a serviciilor de transport și a turismului. Acestea sunt cele două mari categorii de servicii prestate la nivel internațional și cele care au suferit cel mai mult din cauza restricțiilor COVID-19.

Exportul și importul de bunuri ale României în context european și regional

Reducerea comerțului internațional cu mărfuri și redresarea ulterioară au fost determinate de rata de răspândire geografică a virusului SARS COV-2, de momentul introducerii și de gradul de restricție a măsurilor luate de guverne pentru izolarea virusului. Astfel, în 2020, schimbările în evoluția comerțului cu bunuri au avut loc la momente diferite în statele lumii în comparație cu evoluția din timpul crizei economice și financiare din 2008-2009. *Graficul 2* prezintă evoluția exporturilor României de bunuri comparativ cu evoluția exporturilor totale ale principalii parteneri comerciali, respectiv Germania și Italia în cele două perioade de criză.

Figura 2. Dinamica exporturilor de bunuri ale României și ale principalelor țări partenere în perioade de criză (luna precedentă=100)

Notă: UE în structura din anul 2020

Sursa: Baza de date COMEXT, Eurostat

Există două aspecte fundamentale cu impact puternic asupra analizei și rezultatelor acesteia, respectiv:

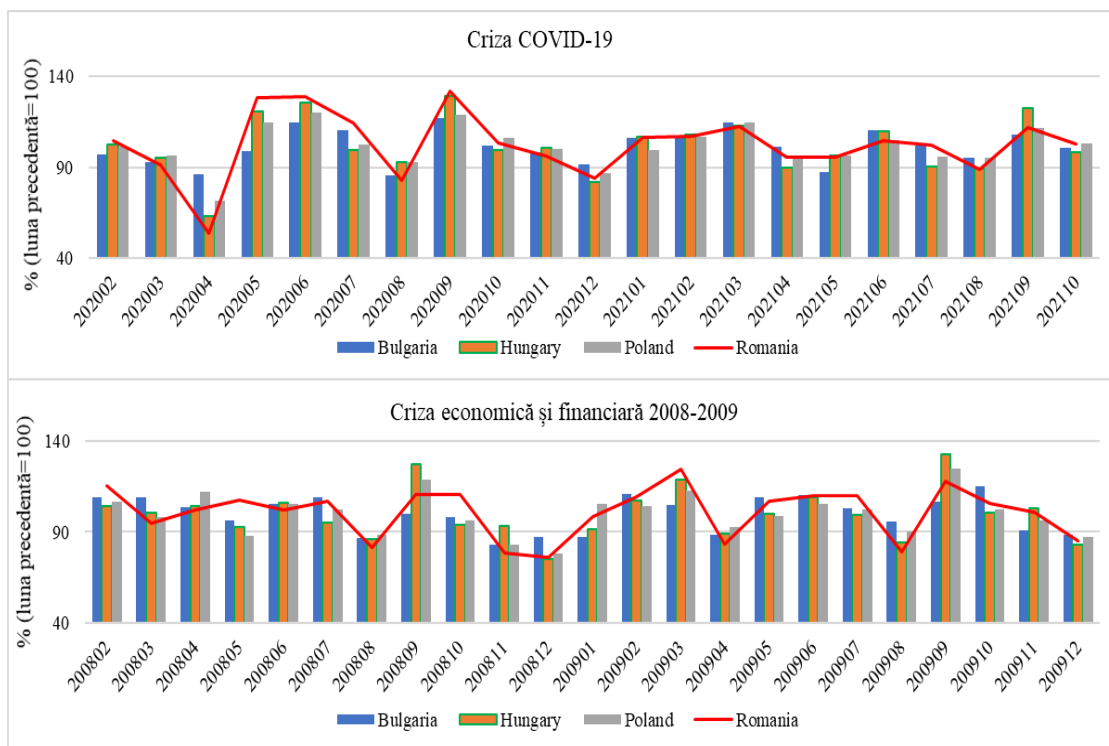
- a) România este stat membru UE și
- b) Fenomenul de globalizare.

Piața unică europeană constituie catalizatorul pentru stimularea tranzacțiilor comerciale externe ale statelor membre, atât în interiorul UE, cât și cu țările terțe. În același timp, reprezintă fundamentul îmbunătățirii capacității de inovare și producție, de creștere a eficienței comerciale prin acces la o cantitate mai mare de resurse și la un număr extins de piețe naționale pe care companiile din UE desfășoară operațiuni comerciale.

Analiza datelor lunare disponibile la Eurostat pentru comerțul internațional cu bunuri al statelor membre UE a relevat faptul că fluxurile de export ale României sunt puternic sincronizate cu evoluția exporturilor principalelor țări partenere, Germania și Italia. Atât criza financiară din 2008-2009, cât și pandemia de COVID-19 au afectat comerțul exterior al României într-o măsură mai mică decât cel al Italiei, dar mai mare decât în cazul Germaniei.

Criza internațională din 2008-2009 a demonstrat o sincronizare puternică a ciclurilor economice la nivelul Uniunii Europene (UE), afectând în același timp statele membre "vechi" ale UE (state fondatoare și care au aderat până în anul 1995);

impactul crizelor a fost resimțit cu întârziere în ”noile” state membre (care au aderat după 1995) (Tatomir C., 2013).

Figura 3. Dinamica exporturilor de bunuri ale României și ale țărilor vecine din Estul Europei în perioade de criză (luna precedentă=100)

Notă: UE în structura din anul 2020

Sursa: Baza de date COMEXT, Eurostat

Analiza dinamicii exporturilor lunare (% față de luna precedentă) demonstrează o sincronizare puternică la nivel regional a fluxurilor de export, după cum reiese din informațiile prezentate în Graficul 3. Cele două șocuri macroeconomice și anume criza economică din 2008-2009 și criza sănătății din 2020 au afectat în mod similar comerțul exterior al țărilor din sud-estul Europei, deși apreciem că gradul ridicat de corelare a fluxurilor de export este influența apartenenței la UE, mai degrabă decât locația geografică. Indicele de concentrare al exporturilor și importurilor României este relevant în acest sens (Grafic 4).

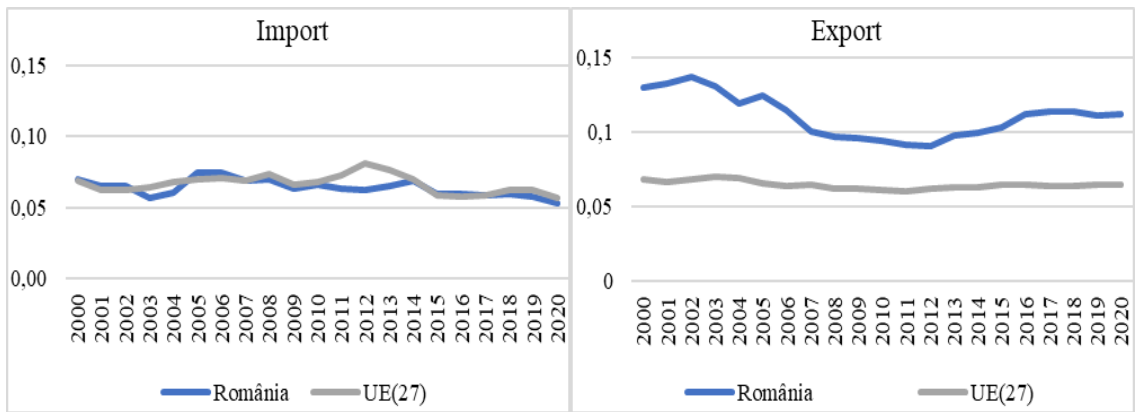

Figura 4. **Indicele de concentrare pentru exporturile și importurile României**

Notă: UE în structura din anul 2020

Sursa: Baza de date UNCTAD

Indicele de concentrare a exporturilor și importurilor, denumit și Indicele Herfindahl-Hirschmann (HHI) a fost calculat utilizând formula de mai jos:

$$H_j = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^n \left(\frac{x_{ij}}{X_j} \right)^2} - \sqrt{1/n}}{1 - \sqrt{1/n}}$$

unde:

H_j = indicele țării sau al grupului de țări

x_{ij} = valoarea exportului /importului pentru țara j și produsul i

$$X_j = \sum_{i=1}^n x_{ij}$$

și

n = număr de produse (la nivel de 2 cifre SITC Rev. 3).

O valoare a indicelui mai apropiată de 1 indică faptul că exporturile sau importurile unei țări sunt foarte concentrate pe câteva produse. Dimpotrivă, valorile mai apropiate de 0 reflectă o distribuție mai omogenă a exporturilor sau a importurilor pe o serie de produse.

Folosind datele statistice privind comerțul internațional cu mărfuri la nivelul anului 2021, trebuie remarcate următoarele aspecte privind gradul de concentrare a importurilor și exporturilor de mărfuri:

- cele mai importante 10 țări partenere cu care România a dezvoltat relații comerciale internaționale reprezintă peste 60% din exportul total de mărfuri și aproape 70% din importul total de mărfuri al României;

- primele două țări partenere au o pondere semnificativă în comerțul exterior: Germania deține peste 20% din importurile și exporturile de mărfuri, iar Italia reprezintă aproximativ 11% din exporturile de mărfuri și peste 9% din importurile de mărfuri;

- China și Turcia se numără printre principalii parteneri comerciali extra-UE ai României, aproximativ 11% din importuri provenind din aceste țări.

Importurile și exporturile de mărfuri ale României se caracterizează printr-un grad moderat de concentrare, având în vedere destinațiile exporturilor, respectiv țara de expediere a importurilor. Cu toate acestea, există o tendință de reducere a concentrației atât pentru exporturi, cât și pentru importuri, mai ales în perioadele de criză.

Concluzii și recomandări

Schimbările în evoluția comerțului internațional în 2020 au fost profunde, iar influența pe termen lung nu poate fi pe deplin apreciată. Redresarea exporturilor și importurilor din a doua jumătate a anului 2020 sugerează că durata crizei COVID 19 a produs schimbări semnificative pe termen lung. Dar măsurile luate de guverne pentru a proteja populația au continuat chiar și în anii 2021 și 2022, afectând în principal turismul, activitate care susține și mai mult constrângerile asupra comerțului cu bunuri și servicii.

Schimbările structurale în comerțul internațional înseamnă incertitudine ridicată și costuri de ajustare atât pentru guvernele lumii, cât și pentru companii. Pe baza experienței acumulate în timpul pandemiei de COVID-19, companiile pot adopta noi strategii pe piețe, în special din cauza probabilității de noi pandemii în viitor sau a unor potențiale alte crize. Astfel, companiile ar putea acționa cu mai multă prudență, pentru a atenua riscurile de afaceri, ar putea renunța la o parte din forța de muncă umană prin automatizarea într-o mai mare măsură a proceselor de producție, creând stocuri suplimentare pentru a asigura o rezistență mai mare la eventualele întreruperi ale lanțurilor de aprovizionare.

Pe termen scurt, reducerea veniturilor populației ca urmare a opririi parțiale a activității economice, a dus la reducerea cererii de bunuri cu efecte imediate asupra ofertei. Deși perioada de lock-down a fost scurtă, modelul comportamental al consumatorilor s-a schimbat din cauza necesității de a reduce cheltuielile și de a adopta un comportament mai restrâns în consum.

Redresarea economică este condiționată de abordarea riscurilor economice interdependente generate de criză. Guvernele lumii trebuie să abordeze probleme precum instabilitatea financiară, accesul redus la credit sau datoria externă. Pe lângă aceste probleme financiare și economice interne, perspectivele de redresare post-pandemie sunt influențate de evenimentele din economia globală, cum ar fi prețul bunurilor primare, în special al combustibililor. Aceste evoluții globale expun atât gospodăriile, cât și companiile și guvernele la o serie de riscuri la adresa redresării economice.

Odată cu nevoia de a aborda riscurile prezentate de pandemie, trebuie să se profite de oportunitățile de dezvoltare durabilă a economiei. Schimbările climatice reprezintă un risc major pentru economia mondială. În acest context, Comisia Europeană a inclus în planul bugetar 2021-2027 o componentă importantă (Next Generation EU) destinată redresării economice în urma pandemiei. Planul bugetar a fost creat în jurul Pactului Verde European lansat la sfârșitul anului 2019 cu scopul de a reduce poluarea, astfel încât Europa să devină neutră din punct de vedere climatic până în 2050.

În România este necesară alocarea de fonduri financiare suplimentare pentru stimularea companiilor și susținerea activității acestora, în special cele cu capital românesc. În plus, sunt necesare acțiuni de protejare a forței de muncă locale pentru a reduce fenomenul migrației și rata șomajului.

Producția națională trebuie încurajată pentru a dezvolta acele sectoare în care există un potențial mare dar și o risipă de valoare adăugată. Este cazul exportului de materii prime, cu valoare adăugată redusă și impact minim asupra balanței comerciale, și a importului de produse finite sau chiar de materii prime mai ieftine decât cele disponibile pe piața românească. Această practică, care este deosebit de răspândită în cazul materiilor prime agricole (de exemplu, cerealele), ar trebui redusă pentru a încuraja dezvoltarea capacității de procesare pentru a obține mărfuri competitive pentru export.

Pentru a reduce dependența de marile companii multinaționale, sprijinirea dezvoltării companiilor cu capital românesc trebuie să fie o prioritate la nivelul politicilor și strategiilor naționale. Nu în ultimul rând, finanțarea cercetării și dezvoltării prin alocarea de fonduri pentru nevoile companiilor poate contribui la reducerea importurilor de bunuri care răspund nevoilor în creștere ale populației și ale firmelor.

Această lucrare a primit sprijin financiar prin proiectul intitulat ” DECIDE - Dezvoltare prin educație antreprenorială și cercetare inovativă doctorală și postdoctorală ”, Cod proiect POCU/380/6/13/125031, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 – 2020”.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Arriola, C., et al. (2020), Efficiency and risks in global value chains in the context of COVID-19, *OECD Economics Department Working Papers, No. 1637*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/3e4b7ecf-en>
- Arriola C, Kowalski P, Tongeren F (2021) The impact of COVID-19 on directions and structure of international trade, *OECD Trade Policy Papers*, <https://doi.org/10.1787/0b8eaafe-en>
- Baker SR, Terry SJ, Bloom N, Davis SJ. (2020) COVID-Induced Economic Uncertainty. (No. w26983), *National Bureau of Economic Research*, Cambridge, <https://doi.org/10.3386/w26983>
- Baldwin, R. (2020), The Greater Trade Collapse of 2020: Learnings from the 2008-09 Great Trade Collapse, <https://voxeu.org/article/greater-trade-collapse-2020>
- Barbero J, de Lucio JJ, Rodríguez-Crespo E (2021) Effects of COVID-19 on trade flows: Measuring their impact through government policy responses. *PLoS ONE 16(10)*: e0258356. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258356>
- Büchel K, Legge S, Pochon V, Wegmüller P. (2020) Swiss trade during the COVID-19 pandemic: an early appraisal. *Swiss journal of economics and statistics*

- De Lucio J, Minguez R, Minondo A, Requena F. (2020) The impact of COVID-19 containment measures on Trade. *Department of Applied Economics II*, Universidad de Valencia
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEA-11-2020-0156/full/html>
- Espitia A, Mattoo A, Rocha N, Ruta M, Winkler D. (2021) Pandemic Trade: Covid-19, *Remote Work and Global Value Chains*
<https://doi.org/10.1111/twec.13117>
- Hayakawa K, Kohei I. (2021) Who sends me face masks? Evidence for the impacts of COVID-19 on international trade in medical goods, *Institute of Developing Economies*, Japan External Trade Organization (JETRO)
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/twec.13179>
- Kejzar KZ, Velic A. (2020) Covid-19, trade collapse and GVC linkages: European experience. *Covid Economics*, p 222–244,
<https://www.econbiz.de/Record/covid-19-trade-collapse-and-gvc-linkages-european-experience-zajc-kej%C5%BEar-katja/10012384045>
- McMahon DE, Peters GA, Ivers LC, Freeman EE (2020) Global resource shortages during COVID-19: Bad news for low-income countries. *PLoS Negl Trop Dis* 14(7): e0008412. <https://doi.org/10.1371/journal.pntd.0008412>
<https://journals.plos.org/plosntds/article?id=10.1371/journal.pntd.0008412>
- OCDE (2022), "OECD Economic Outlook No 109 (Edition 2021/1)", *OECD Economic Outlook: Statistics and Projections (database)*,
<https://doi.org/10.1787/4229901e-en> (accessed on 21 February 2022)
- OCDE (2010), Trade and Economic Effects of Responses to the Economic Crisis, *OECD Trade Policy Studies*, OECD Publishing, Paris,
<https://doi.org/10.1787/9789264088436-en>
- Sturza M., Ivanov R., (2021) Impactul pandemiei de COVID-19 asupra comertului electronic, <https://vdalegal.com/impactul-pandemiei-de-covid-19-asupra-comertului-electronic/>
- Tatomir C., Popovici O., (2013) Sincronizarea ciclurilor de afaceri la nivelul Uniunii Europene: deziderat sau realitate? http://store.ectap.ro/articole/878_ro.pdf
- Banca Mondială (2022), Finance for an Equitable Recovery, *World Development Report*
<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36883/9781464817304.pdf>
- UNCTAD, 2021- Handbook of Statistics 2021 (TD/STAT. 46) DOI: 10.18356/9789210010610, https://unctad.org/system/files/official-document/tdstat46_en.pdf
- UNCTAD, 2022 - UNCTAD database <https://unctadstat.unctad.org/EN/>